

Introduktion

Filosofisk dialog

Denne samling af materialer til filosofiske dialoger er beregnet til generelle sprogstimuleringsaktiviteter for børn i alderen 6-7 år. Formålet med de filosofiske dialoger er at give børnene øvelse i at lytte, tænke, tale og argumentere. Målet med dialogerne er at understøtte alle børn i at tale mest muligt om så mange ting som muligt.

Didaktiske overvejelser

Det er vigtigt at holde sig for øje at tanken ikke er at undervise børnene i filosofiske tanker og teorier eller at få dem til at "svare rigtigt". I stedet er målet at træne dem i at lytte og i selv at tænke og forklare deres tanker. I praksis betyder det at du kan støtte dem i at formulere sig, at lytte til andres idéer og sammen med andre udforske hvordan man kan tænke om verden. For at nå målet om at få børnene til at deltage mest muligt er det nødvendigt at de føler sig trygge, engagerede og hørt.

Det er en stor fordel hvis børnene kan placeres så alle kan se og høre hinanden (fx i en åben cirkel), og hvis du som voksen håndhæver klare regler for hvordan samtalen skal foregå. Det er også vigtigt for kvaliteten at du er bevidst om din spørgeteknik og fx sørger for at forankre samtaleens hovedtema i et fælles tredje (ved hjælp af ankerspørgsmålene i vejledningen) og ved at stille opfølgende spørgsmål der inviterer børnene til at begrunde og forklare deres idéer og forholde sig til de andres idéer.

Sådan gør du i praksis: Den filosofiske dialogsession

En filosofisession vil typisk vare 20-30 min. og bestå af:

- (1) en indledningsleg der skaber fokus blandt børnene og "varmer hjernen op" (ca. 5 min.);
- (2) en dialog med udgangspunkt i en stimulus (ca. 10-15 min.);
- (3) en afslutningsleg der giver børnene mulighed for at bevæge sig (ca. 5 min.).

Det er vigtigt at pointere at dette blot er en mulig struktur på en session, og den kan ændres efter behov. Man kan fx udelade indlednings- og/eller afslutningslegen hvis der ikke er tid nok. Hvis børnene har svært ved at indgå i dialogen, kan man begynde i det små og i starten bruge mere tid på legene end på dialogen.

Du indleder den filosofiske dialog med en stimulus (fx en historie, en bog eller et tankeeksperiment) der kan være med eller uden rekvisitter. Det er vigtigt at stimulus ikke tager for meget af tiden – dens rolle er at igangsætte dialogen imellem børnene. Din rolle er at facilitere børnenes dialog og holde den i gang på en fagligt relevant måde, uden selv at blande dig i samtalen eller kommentere det børnene siger. Det gælder om at facilitere børnenes samtale frem for at være en autoritet.

Her følger en uddybning af sessionens forskellige delelementer:

Lege

Legene kan deles op i (1) indledningslege og (2) afslutningslege. Legen kan være med til at sætte en sjov ramme omkring dialogen og markere at nu skal vi i gang med en filosofisk dialog. Det er en god idé at vælge en rolig leg som indledningsleg for at skabe ro og fokus blandt børnene inden dialogen. Til gengæld kan det være en god idé at vælge en leg med mere gang i som afslutningsleg så børnene kommer op og bevæger

sig. Legene har ikke nødvendigvis direkte kobling til den filosofiske dialog, men de kan understøtte nogle af de elementer som øves i sessionerne (fx at lytte til andre, at samarbejde, bevidsthed om forskellen mellem konkrete og abstrakte ord). Du kan finde forskellige indlednings- og afslutningslege her: [Indlednings- og afslutningslege](#).

Stimulus

Du indleder som nævnt den filosofiske dialog med en stimulus (fx en historie, en bog eller et tankeeksperiment) som leder hen til et igangsættende spørgsmål (dialogens første ankerspørgsmål). Stimulussen må meget gerne præsenteres med rekvisitter i midten af rundkredsen (fx bamser der agerer personerne i historien, billeder fra en historie eller en ring der skal symbolisere en usynlighedsring) der kan være med til at tydeliggøre det fælles tredje som gruppen taler om.

Stimulussen bør som nævnt holdes kort og blot sætte dialogen i gang. Opgaven er at understøtte børnenes dialog og holde den i gang på en måde så alle børn siger så meget som muligt om så mange forskellige ting som muligt – alt sammen uden at blande sig i samtalen eller kommentere det som børnene siger.

I materialet til de filosofiske dialoger er der en række vejledninger hvor stimulus er en børnebog med tilhørende ankerspørgsmål. Disse børnebøger er udvalgt fordi deres historier er sjove og skæve, og fordi de alle indeholder nogle åbne emner som børnene kan have forskellige tanker om. Bøgerne er tilgængelige på de fleste af landets biblioteker.

I vejledningerne er det anvist hvornår i løbet af fortællingen ankerspørgsmålene kan stilles – det kan fx være efter første side eller midt i fortællingen. Det er vigtigt at du stopper op, stiller spørgsmålet og herefter understøtter børnenes dialog med udgangspunkt i spørgsmålet. Når du fornemmer at børnene er færdige med at tale om ankerspørgsmålet, kan du læse videre.

Det er vigtigt at du ikke skynder dig igennem fortællingen, men stopper op undervejs når børnene viser interesse i fortællingen og lader dem tale. Og husk at vejledningen kun er en vejledning – udvælg derfor det eller de ankerspørgsmål du tror kunne være spændende at tage fat i, og brug dem.

Regler

For at kunne skabe og opretholde et trygt og rart rum for børnene, er det vigtigt at fastsætte nogle regler – og at håndhæve dem. Forklar børnene at det er nødvendigt at følge nogle regler for at det kan blive en god samtale. Det er en god idé at tale med børnene om hvorfor hver enkelt regel kan være en hjælp, og at repetere reglerne hver gang umiddelbart før dialogen sættes i gang (efter indledningslegen). Børnene vil med tiden kunne hjælpe med denne repetition. Husk: Vær tydelig med reglerne og håndhævingen af dem undervejs – regler der ikke følges og håndhæves, er ligegyldige.

Her er et eksempel på hvordan man kan formulere reglerne:

- Man må kun tale hvis man har talebamsen (gælder ikke facilitatoren og i makkersnak).
- Man markerer når man vil sige noget (men vent til den der taler, er færdig).
- Man skal være stille når facilitatoren rækker talebamsen i vejret.
- Man skal respektere hinanden så alle har lyst til at deltage (man må fx ikke grine af hinandens idéer).

Talebamse

Der er flere fordele ved at bruge en talebamse, talebold eller lignende til at styre samtalen. Dels skaber genstanden et fælles fokus, og det bliver tydeligt for børnene hvis tur det er til at sige noget. Dels kan man

give dem instruktion om at lytte til den der har genstanden, hvorved man understøtter deres relation og opmærksomhed. Samtidig kan en sød eller sjov genstand virke tiltrækkende på børnene så de gerne vil byde ind så de kan få lov at holde den. Og endelig er den et godt redskab til at skabe en rytme i dialogen idet facilitatoren får den tilbage hver gang et barn har talt, og beslutter hvornår den skal gives videre og til hvem.

Teknikker til inddragelse

Her er nogle grundlæggende teknikker som du kan have for øje ift. inddragelse:

- Placér børnene i en åben rundkreds (med eller uden stole) uden borde så alle kan se hinanden.
- Gå ud af cirklen når du kan, så du ikke bliver et fysisk centrum i samtalen.
- Stå ikke tæt på det barn der taler – for så risikerer du at skabe et 'privat rum' mellem dig og taleren hvor du har ryggen til gruppen.
- Giv gode muligheder for makkersnak undervejs i dialogen, og lyt til makkerparrene undervejs.
- Inddrag gerne rummet til markering af holdninger (fx ved at lade børnene placere sig ét sted hvis de mener én ting, og ét andet sted hvis de mener noget andet).
- Invitér dem som ikke har sagt noget i løbet af dialogen, til at byde ind – husk dog at respektere det hvis de ikke ønsker at sige noget.
- Tilbyd også (nogle gange) talebamse til dem som ikke markerer – husk dog at respektere det hvis de ikke vil sige noget.
- Sig så lidt som muligt – ofte kan man blot nøjes med at give talebamsen videre.
- Husk at børnene godt kan være aktive i dialogen selv om de ikke siger noget – nogle børn har brug for tid til at bearbejde det som foregår, før de vil byde ind.

Facilitatorrolle og mindset

Når man faciliterer en filosofisk dialog, er målet at skabe rammerne for en reelt åben dialog mellem børnene. At facilitere betyder på latin "at gøre nemt", og det er netop facilitatorens vigtigste opgave at skabe rammerne for en reelt åben dialog mellem børnene og at gøre det nemt for dem. Helt konkret gøres det bl.a. ved at vælge åbne temaer, spørge interesseret, sikre at alle får plads, og at gå "bagved" og "ved siden af" børnene i stedet for at tage styringen når det gælder om at bestemme dialogens retning. At beslutte sig for dette mindset er helt afgørende for succes, men der er også nogle helt konkrete didaktiske greb som kan gøre det muligt at realisere idealet om et dialogisk mindset.

Stil kun autentiske spørgsmål

Et autentisk spørgsmål er et spørgsmål der er reelt åbent, dvs. et spørgsmål der kan være flere gode svar på. Filosofiske spørgsmål er særligt gode her fordi de er engagerende, men ikke har forudbestemte svar, som man fx kan google sig frem til. Det er også nyttigt at huske at åbne spørgsmål udmærket kan være *ja/nej*-spørgsmål som *Kan dyr lyve?* eller *Kan man være klædt ud som sig selv?* så længe man i forlængelse af *ja/nej*-svaret kan spørge barnet *Hvorfor?* eller *Vil du sige mere om det?* med det formål at lære mere om barnets svar. Fordelen ved at lægge ud med et *ja/nej*-spørgsmål (som efterfølgende kan åbnes op med *Hvorfor?* eller *Vil du sige lidt mere om det?*) er at det ofte vil være mere intuitivt og nemmere for barnet at svare på end et helt åbent spørgsmål.

Følg op med uddybende spørgsmål

Brug forskellige spørgeteknikker til at få børnene til at forklare deres idéer bedst muligt. Når børnene giver et kortfattet svar som fx *Ja* eller *Det er er kaninen der har stjålet hatten*, bør man fx altid følge op med *Hvorfor?* eller *Kan du sige mere?* Det er også en god idé at gentage sit ankerspørgsmål flere gange undervejs for at holde dialogen på sporet (eller hvis et barn er på vej ud ad en tangent). Men man kan også benytte spørgsmål mere taktisk, fx til at gå i dybden ind i undersøgelsen af et begreb (fx *Hvad betyder "ansvar"?*) eller til at undersøge andre perspektiver (fx *Hvem ville være uenig i det vi har sagt? Hvad ville vedkommende sige?*).

Hold dig tilbage

Det er vigtigt ikke selv at blive part, tale med eller sætte retningen for dialogen. Børn er vant til det ulige magtforhold mellem børn og voksne, og de kan derfor være bange for at sige noget 'forkert' til en voksen. Det betyder også at hvis facilitator selv har en stærk mening om dialogens tema, så kan det være en grund til at vælge en anden dialog. Og i selve dialogen er der heller ingen grund til at forcere tempoet – bliv ved et spørge, så længe børnene har noget at sige.

Undgå at parafrasere det børnene siger

Det er ligeledes vigtigt at man som facilitator modstår fristelsen til at omformulere/parafrasere børnenes tanker for dem eller opsummere til sidst. Hav som tommelfingerregel at vi aldrig ved hvad hinanden tænker, og derfor kan vi ikke oversætte deres tanker for dem. Hvis du ikke forstår hvad barnet siger, eller oplever at de andre ikke forstår det, så er det bedre at bede barnet om at gentage det hun/han sagde.

Giv ikke korrekthedsfeedback

Hvis man giver korrekthedsfeedback (fx *Godt!* eller *Interessant idé!*) når man faciliterer, er man med til at give indtryk af at det vigtige er at sige 'det rigtige'. Og de børn man *ikke* siger det til, vil uden tvivl bemærke det og konkludere at deres bidrag *ikke* var værdifuldt. Et simpelt alternativ er at svare *Ok* eller *Tak* for at signalere at man har forstået det de siger, og sætter pris på at de gerne vil dele deres idéer.

Understøt dialogen med makkersnak

Tænk på at understøtte børnenes indbyrdes dialog. Fokusér på at lade dem gøre arbejdet, og tænk på at få alle med. Det kan man fx gøre ved at give dem mulighed for at svare hvis en af de andre har kommenteret deres idé. Det er også vigtigt at man undervejs giver dem mulighed for at snakke sammen i par eller små grupper (makkersnak) inden man hører idéer i plenum. Gør det mange gange undervejs og altid efter at der er stillet et nyt ankerspørgsmål.

Spørgeteknik

Facilitatorens opgave er at stille spørgsmål som kan understøtte børnenes deltagelse i dialogen.

Overordnet er det vigtigt at holde sig disse ting for øje:

- Begynd altid med helt simple spørgsmål som børnene kan svare *ja/nej* på, men som altid kan følges op med et *hv-spørgsmål*.
- Stil autentiske spørgsmål.
- Undlad at stille ikke ledende spørgsmål eller tjek-spørgsmål.
- Stil først et nyt ankerspørgsmål når alle børnene har haft mulighed for at svare på det første.

- Bed altid om en uddybning (fx *Kan du sige hvorfor?*) hvis den ikke kommer af sig selv.

Tænk på at der er mange forskellige typer spørgsmål man kan stille som opfølgning på børnenes svar. Lad være med at nøjes med meget korte svar, giv i stedet børnene mulighed for at begrunde og uddybe deres tanker. Der er mange måder at spørge på; hvilket spørgsmål der passer, afhænger naturligvis af sammenhængen, men her er nogle eksempler på centrale typer af spørgsmål:

- Åbne op-spørgsmål: fx *Hvorfor?* eller *Kan du sige mere?*
- Forankringsspørgsmål: gentagelse af ankerspørgsmål
- Sokratiske spørgsmål om ordenes betydning: fx *Hvad betyder X?* eller *Hvad mener du med X?*
- Opståede spørgsmål: fx *Hvad siger I andre til det spørgsmål?*
- Dialog-spørgsmål: til at understøtte dialogen mellem børnene, fx *Vil du svare på det? Er der nogen der kan hjælpe?*

Hvordan kan man arbejde med vejledningerne?

Vejledningen til de filosofiske dialoger er organiseret med følgende elementer til hvert mål:

- En beskrivelse af **stimulus** (og evt. tilhørende materialer eller forslag til rekvisitter)
- Forslag til **ankerspørgsmål** som facilitator kan bruge til at guide dialogen
- Eksempler på **sokratiske spørgsmål** som kan stilles til nøglebegreber hvis børnene bringer dem op undervejs i dialogen
- Eksempler på hvad børnene måske vil bringe op af **emner undervejs**, og som i så fald kan inddrages i dialogen.

Tænk ikke på materialerne som færdige opskrifter, men som forslag til hvordan man kan gøre. Det vigtige er ikke at følge netop disse forslag, men i samarbejde med børnene at finde gode udgangspunkter og spørgsmål der kan åbne for en engageret dialog om temaerne. Det kræver øvelse at lave sine egne stimuli og spørgsmål, men en god rettesnor er at stimuli skal være engagerende, men ikke må farve dialogen i en særlig retning, og tilsvarende at ankerspørgsmål skal være autentiske (reelt åbne) i indhold, men meget gerne have form af et *ja/nej*-spørgsmål som det er let at byde ind på, efterfulgt af opfølgende spørgsmål.

Det kræver øvelse og selvrefleksioner at blive en god facilitator, og de råd og tips der er givet her (eller andre steder), gør det ikke i sig selv. Der er især to ting man kan gøre for hurtigt at komme op på et højt niveau: man kan (1) følge et kursus der præsenterer de didaktiske greb; og (2) få supervision på sin facilitering. Derudover kan det anbefales at alliere sig med en kollega eller ven der kan observere og bidrage med sparring.

Yderligere anbefalet litteratur

At benytte spørgeteknikkerne og facilitere en autentisk (reelt åben) dialog mellem børnene er et spørgsmål om træning, og man kan udvide sit repertoire efterhånden. Vil man gerne læse mere, kan bogen *TÆNK HØJT med dine elever* af Peter Worley anbefales. Bogen er en introduktion til de didaktiske principper for hvordan man står for dialogerne, og den indeholder eksempler på vejledninger til yderligere dialoger. Bogen er udgivet på Akademisk Forlag i 2019, og den kan lånes på mange biblioteker.